

Pani
Bovaryová

GUSTAVE FLAUBERT

PANI BOVARYOVÁ

PANI BOVARYOVÁ

Gustave Flaubert

Preložila

SOŇA HOLLÁ

slovart

Slovak edition

© Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Translation © Soňa Hollá (dedičia)/LITA 2019

Cover illustration © Tomski&Polanski 2019

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-1499-1

PRVÁ ČASŤ

Boli sme v študovni, keď vošiel riaditeľ, za ním *nováčik* v občianskom oblečení a týždenník nesúci veľký pult. Tí, čo spali, sa zobudili, a všetci vstali, akoby ich vyrušili v práci.

Riaditeľ nám kývol, aby sme si sadli, potom sa obrátil na dozorca a polohlasne povedal:

„Pán Roger, prihováram sa za tohto žiaka. Ide do piatej. Ak si to zaslúži prácou a správaním, postúpi medzi *veľkých*, kde podľa veku patrí.“

Nováčik ostal v kúte za dverami, ledva ho bolo vidieť; bol to vidiecky chlapec, asi pätnásťročný, vyšší než hociktorý z nás. Vlasy na čele mal zastrihnuté dorovna ako dedinský kostolný spevák, výzor rozumný a veľmi rozpačitý. I keď nebol plecnatý, kabátec zo zeleného súkna s čiernymi gombíkmi ho podistým rezal pod pazuchami a cez rázporky na manžetách bolo vidieť červené zápästia, nenavyknuté na rukavice. Nohy v belasých pančuchách mu trčali zo žltkastých nohavíc, privysoko vytiahnutých trakmi. Mal pevné, zle vyleštené topánky, podbité cvočkami.

Začali sme recitovať úlohy. Napínal uši pozorne ako na kázni, neopovážil sa ani nohy preložiť, ani sa oprieť o lakeť a o druhej, keď zacengalo, musel ho dozorca upozorniť, aby si stal s nami do radu.

Pri vstupe do triedy sme mali vo zvyku hodiť čiapky na zem, aby sme mali voľnejšie ruky; bolo ich treba hneď odo dvier šmariť pod lavicu tak, aby buchli do steny a poriadne zvířili prach; taký bol náš *štýl*.

Ale *nováčik*, či už nespozoroval tento postup, alebo sa neopovážil k nám pridať, ešte aj po modlitbe držal čiapku na kolenách. Patrila medzi tie zložené pri-

krývky hlavy, v ktorých sa nájdú prvky baranice, hulánskej čiapky, okrúhleho klobúka, vydrovky alebo nočnej čapice, slovom, medzi tie žalostné predmety, čo nemou ošklivosťou zapôsobia tak hlboko ako tvár idiota. Bola oválna, spevnená kosticami a začínala sa obrubou z troch pruhov podobných klobásam; potom sa striedali kosoštvorce zo zamatu a králičej kožušiny, oddelené červenými pásikmi, ďalej nasledovalo čosi ako vrečko, ktoré sa končilo mnohouholníkom podloženým lepenkou a zložito pošíťm šujtášom; z neho visel na tenučkej šnúрке strapček zo zlatých nitiek v podobe žalúďa. Bola nová; štítok sa ligotal.

„Vstaňte,“ povedal profesor.

Vstal, čiapka mu spadla. Celá trieda sa pustila do smiechu.

Zohol sa a zdvihol ju. Sused mu ju lakťom zhodil, zodvihol ju ešte raz.

„Nože sa už oslobodíte od tej čapice,“ povedal profesor, ktorý mal zmysel pre vtip.

Ozval sa hlučný smiech žiakov a chudáka chlapca tak poplietol, že nevedel, či má čiapku držať v ruke, nechať ju na zemi, alebo či si ju dať na hlavu. Sadol si a položil si ju do lona.

„Vstaňte,“ povedal znovu profesor, „a povedzte mi, ako sa voláte.“

Nováček vyblabotal nezrozumiteľné meno.

„Ešte raz!“

Ozvalo sa zasa akési nejasné blabotanie, no prehlušil ho rehot triedy.

„Hlasnejšie!“ zakričal učiteľ. „Hlasnejšie!“

Tu *nováček* so zúfalou odhodlanosťou otvoril ústa ako vráta a z plných pľúc, akoby niekoho volal, vyrazil slovo: Šarbovari.

Zaraz prepukol hurhaj, stupňoval sa crescendo, vyrážali z neho ostré hlasy (zavýjali sme, štekali, dupali a opakovali: Šarbovari! Šarbovari!); potom sa rozpadol na jednotlivé zvuky, len ťažko zatíchal a vše sa zrazu znovu začal šíriť po rade lavíc, kde ešte tu a tam vybuchoval dusený smiech ako zle zahasená prskavka.

No pod spľškou písomných trestov sa v triede pomaly opäť obnovil poriadok. A profesor, keď sa mu podarilo zachytiť meno Charles Bovary, lebo si ho dal diktovať, slabikovať a znova prečítať, hneď rozkázal nešťastníkovi, aby si šiel sadnúť do somárskej lavice, pod katedru. Chlapec sa pohol, ale prv ako vykročil, zaváhal.

„Čo hľadáte?“ spýtal sa profesor.

„Ča...“ začal bojazlivo *nováčik* a nepokojne pozerá okolo seba.

„Päťsto veršov celá trieda!“ ozval sa rozzúrený hlas a zastavil ako Quos ego* novú búrku smiechu. „Nože už budte ticho!“ pokračoval profesor rozhorčene a utieral si čelo šatôčkou, ktorú vytiahol z baretu: „A vy, *nováčik*, napíšete mi dvadsať ráz ridiculus sum.“**

Potom dodal miernejšie:

„A čiapku si nájdete; nik vám ju neukradol!“

Všetko sa opäť upokojilo. Hlavy sa sklonili nad papiere a *nováčik* sa dve hodiny držal vzorne, i keď mu kedy-tedy zaffrkala tvár papierová guľka, čo dakto vystrelil končekom namočeného pera. No utrel sa rukou a sedel ďalej nepohnuto, so sklopenými očami.

---

* Citát z Vergílievej *Eneidy*. Týmto zvolaním pohrozil boh mora Neptún vetrom. (lat.)

** som smiešny (lat.)

Večer v študovni vytiahol z lavice manžety, dal si do poriadku veci, starostlivo si nalinkoval papier. Videli sme, ako sa svedomito učí, všetky slovíčka hľadá v slovníku a veľmi sa usiluje. Nepochybne vďaka tomu, že vedel byť takýto usilovný, nemusel prejsť do nižšej triedy; lebo ak aj obstojne ovládal pravidlá, nevedel sa dosť elegantne vyjadrovať. Latinčinu ho začal učiť ich dedinský farár, pretože ho šetrní rodičia poslali do kolégia čo možno najneskôr.

Jeho otec, pán Charles-Denis-Bartholomé Bovary, niekdajší plukovný lekár-chirurg, sa okolo roku 1812 v odvodových aférach kompromitoval a musel vtedy odísť od vojska. Využil teda prednosti svojho zovňajšku a ako v letku uchytil šesťdesiatisícové veno, čo sa mu ponúklo v dcére čiapkára, ktorá sa zaľúbila do jeho postavy. Tento krásavec a chvastúň, čo hlučne štrngal ostrohami a nosil bokombrady až po fúzy, na prstoch plno prsteňov a šaty nápadných farieb, vyzeral ako hrdina a bol bodrý i ochotný ako obchodný cestujúci. Keď sa oženil, žil dva či tri roky zo ženinho majetku, dobre jedával, neskoro vstával, fajčil z dlhých porcelánových fajok, večer sa vracal domov iba po divadle a chodil po kaviarňach. Test umrel a nezanechal takmer nič. To ho rozhorčilo, vrhol sa na podnikanie, stratil pritom trochu peňazí, potom sa utiahol na vidiek a chcel sa tam uplatniť. No pretože sa do obrábania pôdy nerozumel o nič lepšie ako do kartúnu, pretože kone neposielal orať, ale radšej na nich jazdil, mušt nepredával, ale radšej ho pil po fľašiach, jedol najkrajšiu hydinu z dvora a poľovnícke topánky si natieral slaninou, veľmi chytro zbadal, že bude lepšie zanechať podnikanie.

Za dvesto frankov ročne sa mu podarilo najať v dedine na pomedzí Cauxského kraja a Pikardie akési

stavisko, napoly majer, napoly panský dom; a nevr-
lý, zhrýzajúc sa ľútosťou, obviňujúc nebesá a závidiac
celému svetu, uzavrel sa tam ako štyridsaťpäťročný,
lebo sa mu zhnusili ľudia, ako vravieval, a rozhodol
sa žiť v pokoji.

Jeho žena bola kedysi do neho šialene zaľúbená; mi-
lovala ho s otrockou poddajnosťou, ktorá ho od nej
iba väčšmi odpudzovala. Kedysi veselá, srdečná a než-
ná, na staré kolená (ako keď sa víno zlomí a premení
sa na ocot) stala sa neznášateľnou, hašterivou a ner-
vóznou. Sprvoti toľko vytrpela, a neponosovala sa,
keď videla, ako behá za každou dedinskou cundrou,
a keď sa jej vracal večer zo všelijakých vykričaných
miest otupený a páchnuci pijatikou! Potom sa v nej
vzbúrila hrdosť. A tak zamĺkla, preglgala zlosť v ne-
mom stoicizme, v ktorom zotrvala až do smrti. Ne-
prestajne bola na nohách, jednotaj niečo vybavovala.
Chodila k advokátom, k predsedovi súdu, myslela na
splatnosť zmeniek, vybavovala odklady a doma hla-
dila, šila, prala, dozerala na robotníkov, vyplácala účty;
a pán sa zatiaľ o nič nestaral, ustavične bol ponorený
do akejsi mrzutej ospanlivosti, z ktorej sa prebral, len
aby jej povedal dačo nepríjemné, sedával pri kozube,
fajčil a odpľúval do popola.

Keď sa jej narodilo dieťa, museli ho dať dojke. A len
čo si vzali chlapčiatko zasa domov, maznali ho ako
princa. Matka ho krmila sladkosťami, otec mu dovo-
ľoval behať naboso a hrajúc sa na filozofa, vravieval,
že by mohol chodiť celkom nahý ako mláďatá zvierat.
Proti materinským zámerom mal v hlave akýsi muž-
ný ideál detstva a podľa neho sa usiloval formovať sy-
na; chcel, aby ho vychovávali tvrdo, po spartánsky, aby
mal mocné telo. Posielal ho spať do nevykúrenej izby,
učil ho vypiť rum na dúšok a vysmievať sa z procesií.

Ale chlapček, od prírody tichý, nehodil sa veľmi na jeho pokusy. Matka ho večne vláčila so sebou; vystrihovala mu z lepenky, rozprávala mu, zhovárala sa s ním v nekonečných monológoch, plných zádumčivej veselosti a štebotavého maznania. V osamelom živote prenášala na detskú hlavičku všetku svoju roztrieštenú, stroskotanú márnivosť. Snívala o vysokom postavení, videla ho už veľkého, krásneho, duchaplného, usadeného na cestnej správe alebo na súde. Naučila ho čítať, ba pri svojom klavíri ho nacvičila zaspievať dve či tri krátke romancy. Ale pán Bovary, ktorý veľmi nedbal o vzdelanie, vravieval na to všetko, že *škoda námahy*. Budú ho vôbec niekedy môcť vydržiavať na štátnych školách, kúpiť mu úrad alebo obchod? Napokon *bezočivostou sa človek dostane všade na svete*. Pani Bovaryová si hrýzla pery a chlapec sa potíkal po dedine.

Chodil za oráčmi a hrudami triafal a rozháňal vrany. Jedol černice popri priekopách, s prútom v ruke pásol morky, sušil seno, behal po hore, cez daždivé dni sa hrával na škôlku pod kostolným portálom a vo veľké sviatky uprosil kostolníka, aby mu dovolil zvoniť, len aby sa mohol celým telom zavesiť na hrubý povraz a cítiť, ako ho zvon unáša.

Tak vyrástol ani dub. Mal mocné ruky, zdravú farbu.

Keď mal dvanásť rokov, matka vymohla, aby sa začal učiť. Poverili tým farára. No lekczie boli také krátke a také nepravideľné, že nemohli stáť za veľa. Farár mu ich dával vo voľných chvíľach, v sakristii, postojacky, v náhlivosti, medzi krstom a pohrebom; alebo si poslal po žiaka po večernom *Anjel Pána*, keď už nemal inú robotu. Vyšli k nemu do izby, sadli si; komáre a nočné motýle krúžili okolo sviečky. Bolo teplo, dieťa zaspávalo; i dobrácky stariec podriemkaval, zložiac

si ruky na bruchu, a zanedlho už chrápal s otvorenými ústami. Inokedy, keď sa pán farár vracal s poslednou sviatosťou od niektorého chorého na okolí, zbadal, ako sa Charles preháňa po poli, zavolať ho, štvrté hodiny mu čítal kázeň, potom využil príležitosť a dal mu kdesi pod stromom časovať niektoré sloveso. Zavše ich prerušil dážď alebo okoloidúci známy. Napokon, bol s ním vždy spokojný, ba vravel, že *mládenec* má dobrú pamäť.

Charlovi to nemohlo stačiť. Pani Bovaryová bola energická. Zahanbený alebo skôr unavený pán Bovary ustúpil bez odporu a počkali ešte rok, kým chlapec nešiel na prvé prijímanie.

Uplynulo ešte pol roka a o rok dali konečne Charla do kolégia v Rouene; otec ho ta zaviedol osobne koncom októbra, v čase saint-romainského jarmoku.

Nikto z nás by sa už nevedel rozpamätať na niečo o ňom. Bol to chlapec miernej povahy, cez prestávky sa hral, v študovni sa učil, v triede počúval, v spálni dobre spal a v jedálni dobre jedol. Jeho zodpovedným dozorcom bol veľkoobchodník so železiarskym tovarom na Rue Ganterie, ktorý ho vypýtal raz do mesiaca, v nedeľu, keď už mal zavretý obchod, poslal ho na prechádzku do prístavu pozrieť si lode a potom o siedmej, pred večerou, doviedol ho späť do kolégia. Každý štvrtok večer písal červeným atramentom dlhý list matke a zaliepal ho tromi oblátkami; potom si opakoval poznámky z dejepisu, alebo čítal starý zväzok *Anacharsisa*, čo sa považoval v študovni. Na prechádzke sa zhováral so sluhom, ktorý bol z vidieka ako on.

Bol veľmi usilovný, a tak sa udržal vždy medzi priemernými žiakmi; ba raz bol na druhom mieste v prírodopise. Ale po skončení tretej triedy ho rodičia vzali z kolégia, lebo chceli, aby študoval medicínu;

boli presvedčení, že sa bude môcť sám prebiť po bakalárske skúšky.

Matka mu našla izbu na l'Eau-de-Robec, na štvrtom poschodí, u známeho farbiara. Dohovorila sa aj o strave, obstarala mu nábytok, stôl a dve stoličky, z domu dala doviesť starú posteľ z čerešňového dreva a k tomu kúpila železnú piecku i zásobu dreva, pri ktorom sa malo chúďa jej dieťa hriať. Potom o týždeň odišla, po mnohých napomenutiach, aby sa slušne správal, keď bude teraz ponechaný sám na seba.

Nad zoznamom prednášok, ktorý si prečítal na vývesnej tabuli, sa mu zakrútila hlava; prednáška z anatómie, prednáška z patológie, prednáška z farmácie, prednáška z chémie, z botaniky, z klinického lekárstva, z terapeutiky, nerátajúc hygienu a náuku o liekoch – všetky tie mená, ktorých etymológiu nepoznal, boli ako dvere do svätýň plných velebnej temnoty.

Nepochopil z toho nič; darmo počúval – nerozumel. Jednako sa učil, mal viazané zošity, chodil na všetky prednášky, nevymeškal ani jednu vizitu. Vykonyval drobné denné povinnosti ako koník v cirkuse, ktorý sa krúti na mieste so zaviazanými očami, a nevie, čo robí.

Aby mal menej výdavkov, posielala mu matka každý týždeň po poslovi kúsok pečenej teľaciny. Jedával ju ráno, keď sa vrátil z nemocnice, klopkajúc pritom podošvou o stenu. Potom musel bežať na prednášky, do pitevne, do chorobinca a vracal sa domov celým mestom. Po chudobnej večeri u domáceho vchádzal do svojej izby a znovu sa púšťal do práce v premočených šatách, až sa z nich parilo, ako sedel pri rozžeravenej peci.

Za krásnych letných večerov, v čase, keď sú vlahé ulice prázdne, keď sa slúžky predo dvermi hrajú s loptou, otvoril si okno a oprel sa o obločnicu. Rie-

ka, ktorá robí z tejto rouenskej štvrte akési neslávne malé Benátky, tiekla dolu pod ním, medzi mostami a mrežami, raz žltá, raz fialová alebo belasá. Na brehu kľačali robotníci a umývali si ruky. Na žrdiach, čo trčali z pôjdov, sušili sa pradená bavlny. Oproti nad strechami sa klenula široká čistá obloha so zapadajúcim červeným slnkom. Ako asi bolo pekne doma! Aký chládok v bučine! A roztváral nozdry, aby sa nadýchal dobrej vidieckej vône, ktorá mu tak chýbala.

Schudol, vytiahol sa a na tvár mu sadol akýsi bolestný výraz, ktorý ju robil takmer zaujímavou.

Prirodzene, z nedbanlivosti napokon upustil od všetkého, čo si kedysi predsavzal. Raz vynechal vizitu, na druhý deň prednášku a vychutnávajúc leňošenie, zanedlho nechodil vôbec nikam.

Navykol si chodiť do hostinca a vášnivo hrať domino. Každý večer sa zavrel do špinavého verejného lokálu a na mramorových stolíkoch klopkal malými kockami z baranej kosti s čiernymi bodkami; zdalo sa mu to vzácnym prejavom slobody, pre ktorý pociťoval sám k sebe väčšiu úctu. Akoby sa uvádzal do spoločnosti a pristupoval k zakázaným radostiam; keď vchádzal, kládol ruku na kľučku dverí s takmer zmyselnou rozkošou. Vtedy sa v ňom uvoľnilo veľa z toho, čo potláčal. Naučil sa naspamäť kuplety a spieval ich na privítanie, oduševnil sa za Bérangera, vedel pripraviť punč a konečne poznal lásku.

Vďaka takejto príprave celkom prepadol na lekárskej skúške. Doma ho čakali ešte v ten večer, aby oslávili úspech!

Odišiel pešo a zastal na kraji dediny; ta si dal zavolať matku a všetko jej rozpovedal. Prepáčila mu, zvalila neúspech na nespravodlivosť skúšajúcich, trochu ho povzbudila a podujala sa, že všetko zariadi.

Iba po piatich rokoch sa pán Bovary dozvedel pravdu; stalo sa to už dávno, zmieril sa s tým, veď napokon, nemohol pripustiť, že by jeho potomok bol hlupák.

Charles sa teda znova pustil do roboty a sústavne sa pripravoval na skúšku; naučil sa na ňu popredku naspamäť všetky otázky. Zložil ju celkom obstojne. Aký krásny deň pre matku! Vystrojili veľkú hostinu.

Kde začne lekársku prax? V Tostes. Bol tam iba starý lekár. Pani Bovaryová už dávno striehla na jeho smrť a chudák starček ešte dobre ani oči nezavrel, a Charles sa už usadil oproti ako jeho nástupca.

Ale nestačilo, že si syna vychovala, že ho dala vyštudovať medicínu a objavila Tostes, kde mohol vykonávať prax; potreboval ženu. Našla mu ju: vdovu po exekútorovi z Dieppe; mala štyridsaťpäť rokov a tisíc dvesto libier renty.

Hoci bola pani Dubucová škaredá, suchá ani trieska a samý pupenec ako stromy na jar, mala veru pytačov na výber. Aby stará pani Bovaryová dosiahla svoj cieľ, musela ich všetkých vyhodiť zo sedla, ba veľmi šikovne zmarila zámery istého údenára, ktorého podporovali kňazi.

Charles očakával od manželstva lepší život, nazdával sa, že bude voľnejší, že bude vlastným pánom a že bude môcť voľne disponovať svojimi peniazmi. Ale pánom bola žena; musel pred ľuďmi vravieť toto, nevraviť tamto, postiť sa každý piatok, obliekať sa, ako ona uznala za dobré, na jej rozkaz súriť pacientov, čo neplatili. Otvárala mu listy, špehovala každý krok a cez stenu počúvala, ako ordinuje, keď v ordinácii boli ženy.

Každé ráno si vyžadovala čokoládu a nekonečné ohľady. Jednostaj sa ponosovala na nervy, pľúca a na zlé štavý v tele. Zvuk krokov jej pôsobil bolesť; keď od nej odišli, samota jej bola protivná; keď sa vrátili,

tak podistým len preto, aby videli, ako umiera. Večer, keď prichádzal Charles, vyťahovala spod prikrývky dlhé chudé ramená, ovíjala mu ich okolo krku, donútila ho sadnúť si na okraj postele a začala mu rozprávať o svojich žiaľoch: zabúda na ňu, ľúbi inú! Veru jej dobre vraveli, že bude nešťastná; a napokon od neho žiadala dajaký sirup a trochu viacej lásky.

2

Raz v noci okolo jedenástej ich zobudil dupot koňa, ktorý zastal pred bránou. Slúžka otvorila podkrovné okienko a chvíľu sa dohadovala s chlapom na ulici. Prišiel po lekára; má list. Nastasie, drkotajúc zubami, zbehla dolu schodmi a otvorila zámku i všetky závary. Chlap zosadol z koňa, šiel za slúžkou a vstúpil hneď za ňou. Z vlnenej čiapky so sivými strapcami vytiahol list zabalený do handričky a úctivo ho podal Charlovi, ktorý sa oprel lakťom o podušku a čítal. Nastasie držala pri posteli svetlo. Pani sa hanblivo obrátila k stene, chrbtom k nim.

V liste, zapečatenom pečiatkou z belasého vosku, úpenlivo prosili pána Bovaryho, aby hneď prišiel na majer Bertaux napraviť zlomenú nohu. Ale z Tostes do Bertaux bolo dobrých šesť míľ krížom cez Longueville a Saint-Victor. Noc bola tmavá. Mladá pani Bovaryová sa bála, aby sa mužovi niečo nestalo. Rozhodli sa teda, že paholok pôjde vopred a Charles sa vyberie o tri hodiny, keď vyjde mesiac. Pošlú mu oproti chlapca, aby mu ukázal cestu na majer a otvoril bránu.

Asi o štvrtej ráno sa Charles dobre zakrútil do plášťa a vybral sa do Bertaux. Bol ešte rozospatý, ako vyšiel z teplej postele, a tak sa dal kolísať pokojným klusom

zvierata. Keď kôň sám od seba zastával pred jami, ohradenými trnami, čo vykopávajú na kraji poľa, Charles sa prudko prebúdzal, chytro sa rozepamätával na zlomenú nohu a pokúšal sa obnoviť si v pamäti všetko, čo vedel o zlomeninách. Už nepršalo: rozodnievalo sa, na holých konároch jabloní nepohnuto sedeli vtáky a drobné perie sa im ježilo v chladnom ráňajšom vetre. Rovina sa rozprestierala do nedoziernej a skupiny stromov okolo majerov vytvárali roztrúsené fialovočierne flaky na sivej ploche, ktorá na obzore spĺývala s pošmúrnou oblohou. Charles chvíľami otváral oči; potom, ako sa mu myseľ unavovala a spánok sa mimovoľne vracal, rýchlo upadal do akejsi driemoty, v ktorej sa mu nedávne dojmy miešali so spomienkami; i seba vnímal dvojito, zároveň ako študenta a ženatého muža, ležiaceho v posteli ako pred chvíľou, a prechádzajúceho operačnou sálou ako kedysi. Teplá vôňa náplastí miešala sa mu v hlave so sviežou vôňou rosy; počul, ako sa pohybujú kovové krúžky po žrdkách postelí a ako žena spí... Keď prechádzal cez Vassonville, zbadal pri priekope na tráve sedieť chlapca.

„Vy ste ten lekár?“ spýtalo sa dieťa.

A keď prisvedčil, schytilo dreváky a rozbehlo sa pred ním. Cestou lekár vyrozumel z reči svojho sprievodcu, že pán Rouault patrí asi medzi najzámožnejších roľníkov. Zlomil si nohu včera večer, keď sa vracal od suseda, kde svätili Tri Krále. Žena mu zomrela pred dvoma rokmi. Doma má iba *slečnu*, ktorá mu pomáha viesť domácnosť.

Koľaje na ceste boli čoraz hlbšie. Blížili sa k Bertaux. Tu sa chlapček prepchal dierou v plote, zmizol a potom sa vrátil cez dvor otvoriť bránu. Kôň sa kízal na mokrej tráve; Charles sa zohýnal, aby prešiel popod konáre. Strážne psy pri búdach brechali, vzpí-

najúc sa na reťazi. Keď prišiel do Bertaux, kôň sa nalaľakal a odskočil.

Majer vyzeral pekne. Cez vrchnú časť otvorených dverí stajní bolo vidieť, ako mocné ťažné kone pokojne žerú z nových jasiel. Popri staviskách sa tiahlo široké hnojisko, parilo sa z neho a medzi sliepkami a morkami zobalo päť-šesť pávov, pýcha cauxských dvorov. Ovčinec bol dlhý, stodola vysoká, s múrmi hladkými ani sklo. Pod kôľňou stáli veľké vozy a štyri pluhy aj s bičmi, chomúťmi a úplnými postrojmi, ktorých belasé vlnené rúna zašpinil jemný prach, čo padal zo sýpok. Dvor, rovnomerne vysadený stromami, dvíhal sa hore vrškom a od kaluže sa ozýval veselý gagot krdľa husí.

Mladá žena v belasých merinových šatách s tromi volánmi vyšla na prah privítať pána Bovaryho a zaviedla ho do kuchyne, kde v kozube blčal veľký oheň. V nerovnako veľkých hrnčekoch vreli raňajky pre čelaď. Nad ohniskom sa sušili vlhké šaty. Lopatka, kliešte a špička mechov, všetko obrovských rozmerov, ligovali sa ako lesklá oceľ; a popri stenách bol rozložený kuchynský riad, v ktorom sa meňavo odrážal jasný plameň ohniska vedno s prvými slnečnými zábleskami, čo vnikali okennými tablami.

Charles vyšiel na prvé poschodie pozrieť chorého. Našiel ho v posteli; potil sa pod prikrývkami a nočnú čiapku odhodil ďaleko od postele. Bol to tučný, asi päťdesiatročný človečik s bielou pokožkou, belasými očami, nad čelom mal plešinu a v ušiach náušnice. Na stoličke pri posteli mal veľkú karafu pálenky a občas si z nej nalieval, aby sa posmelil. No len čo uvidel lekára, opustila ho povznesená nálada, nekľial už ako celých dvanásť hodín predtým, ale začal slabo stenáť.